

Дубасенюк О.А. Концептуальні та прикладні аспекти ціннісно-морального виховання особистості майбутнього педагога в системі вищої освіти // Проблеми освіти: зб. наук. праць. – Вип. 88. – Ч.1. – Вінниця, Вид. ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – С.127-139. (Наукове фахове видання України з педагогіки (наказ МОН № 1413 від 24 жовтня 2017 р.).

УДК 376.1

*Дубасенюк Олександра Антонівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка
E-mail: dubasenyuk@ ukr.net*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЦІННІСНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто концептуальні аспекти ціннісно-морального виховання особистості майбутнього педагога у системі вищої освіти в сучасних умовах. Проаналізовано терміносистему досліджуваної сфери та виявлено взаємообумовленість її складових. У контексті практикоорієнтованого підходу представлено програму спецкурсу «Ціннісно-моральне виховання особистості майбутнього педагога», яка передбачає: формування у майбутніх учителів уявлення про загальні закономірності ціннісно-морального виховання і розвитку особистості; оволодіння ними основними методами діагностики та методикою, способами виховання учнівської та студентської молоді. Описано основні модулі спецкурсу. Визначено етапи формування моральних якостей особистості, що передбачає розвиток її моральної свідомості, моральних почуттів, організацію морально орієнтованої діяльності.

Ключові слова: *концептуальні і прикладні аспекти ціннісно-морального виховання, мораль, моральність, моральний ідеал, моральні норми і цінності, виховання, моральне виховання.*

Dubaseniuk Alexandra – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Zhytomyr State University named after Ivan Franko

E-mail: dubasenyuk@ ukr.net

CONCEPTUAL AND APPLIED ASPECTS OF VALUE-MORAL EDUCATION OF THE FUTURE TEACHER'S PERSONALITY IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

***Annotation.** The article deals with the conceptual aspects of value-moral education of the future teacher's personality in the system of higher education under modern conditions. The term system of the investigated sphere has been analyzed and the interdependence of its constituents has been determined. The universality of moral principles which permeate all spheres of life, filling them with a value meaning, has been proved. The values of moral education bring out the best aspects of the personality, develop the aspiration to perfection and ideal, form worthy members of the generation. The special course programme "Value Moral Education of the Future Teacher's Personality» has been presented in the context of practice-oriented approach. The programme provides: future teachers' concept formation regarding general regularities of personality's value-moral education and development; mastering the basic diagnostic techniques and methodology, methods for students and pupils education. The main course modules have been characterized. The stages for the formation of the personality's moral qualities which imply the development of moral consciousness, moral feelings, and the organization of morally-oriented activity have been determined. Moral culture is formed as an integrative quality which includes the system of moral knowledge, skills and attitudes, its core is the personality's moral ideal.*

***Key words:** conceptual and applied aspects of value-moral education, morals, morality, moral ideal, moral standards and values, education, moral education.*

Дубасенюк Александра Антоновна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики Житомирского

государственного университета имени Ивана Франко

E-mail: dubasenyuk@ ukr.net

Дубасенюк Александра Антоновна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики Житомирского государственного университета имени Ивана Франко

E-mail: dubasenyuk@ ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ ЦЕННОСТНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены концептуальные аспекты ценностно-нравственного воспитания личности будущего педагога в системе высшего образования в современных условиях. Проанализирована терминосистема исследуемой сферы и выявлена взаимообусловленность ее составляющих. В контексте практикоориентированного подхода представлена программа спецкурса «Ценностно-нравственное воспитание личности будущего педагога», которая предусматривает: формирование у будущих педагогов представления об общих закономерностях ценностно-нравственного воспитания и развития личности, овладение ими основными методами диагностики и методики, способами воспитания ученической и студенческой молодежи. Описаны основные модули спецкурса. Определены этапы формирования нравственных качеств личности, что предполагает развитие ее нравственного сознания, нравственных чувств, организацию нравственно ориентированной деятельности.

Ключевые слова: концептуальные и прикладные аспекты ценностно-нравственного воспитания, мораль, нравственность, нравственный идеал, нравственные нормы и ценности, воспитание, нравственное воспитание.

У сучасному світі відбувається криза світогляду, зміна пріоритетів,

переоцінка цінностей. Спостерігається й тенденція дозрівання негативних явищ у молодіжному середовищі. Особливі труднощі виникають у процесі становлення молодої людини. Сформувані ціннісні орієнтації у сучасних умовах досить важко, оскільки продукування «конфліктної культури», яка культивується у зарубіжних засобах інформації і з їхньої подачі – в Україні, призводить до морального вакууму, коли втрачаються моральні ідеали. Наслідком цього є пасивність, втрата інтересу до навчання, безвідповідальність, бездуховність, низький рівень соціальної мотивації, жорстокість, конфліктність, гасла сексуальної свободи, чисельні правопорушення, надто прагматичний погляд на життя. Водночас постає проблема недооцінки виховної роботи зі студентами. Ці особливості маємо враховувати у системі вищої освіти, де закладається підґрунтя наукового світогляду, моралі, духовності, прилучення до історико-культурних традицій, відбувається розвиток природних обдарувань, задатків, професійних інтересів молоді [4, с. 10].

Зростаючі вимоги до рівня кваліфікації і соціальної відповідальності педагогів потребують удосконалення системи педагогічної освіти, яка є основним джерелом поповнення педагогічних кадрів, про що йдеться у проекті Концепції розвитку педагогічної освіти (2017 р.). Разом з тим, виникає потреба у посиленні ціннісно-морального виховання майбутніх учителів та їх підготовки до формування моральних якостей учнівської молоді морального виховання.

Нова соціокультурна ситуація вимагає переосмислення мети морального виховання особистості, його провідних теоретико-методологічних принципів, змісту, форм, організації та критеріїв ефективності. Модернізація національної системи виховання передбачає спільну роботу вчених і практиків, що має бути спрямована на створення інтегрованої системи навчально-виховного процесу морального спрямування, оволодіння педагогами інноваційними технологіями виховного процесу. Інноваційний підхід має ґрунтуватися на принципах демократизму, гуманізму, особистісно-орієнтованих методиках виховання.

Про необхідність суттєвих змін у виховній теорії та практиці свідчать дослідження ряду науковців (Г.О. Балл, І.Д. Бех, О.О. Бодальов, А.Б. Боссарт, Р.Г. Гурова, І.Д. Демакова, І.А. Зязюн, В.О. Караковський, І.С. Кон, В.Т. Лісовський, Т.М. Мальковська, О.В. Мудрик, Т.І. Сущенко, В.П. Струманський, І.О. Трухін, К.І. Чорна). О.В. Сухомлинська виділяє компоненти кризового стану освітнього простору і виховання, зокрема:

1) організація змісту, форм та методів виховання скоріше базується на негативному, ніж на позитивному; 2) у пріоритетах реформування освіти увага акцентується на обґрунтуванні й закріпленні нового змісту освіти, на розвиток інтелекту і при тому недостатньо враховується у цьому процесі формування морального, етичного потенціалу особистості; 3) висування на передній край ідея формування національної еліти, закладів для обдарованих і залишається поза увагою загальноосвітня школа як найбільш масовий навчально-виховний заклад; 4) на сьогодні заклади освіти виступають далеко не визначальними джерелами, чинниками виховного процесу.

Виховна діяльність – особливий вид суспільно-корисної діяльності дорослих людей, яка свідомо спрямована на підготовку молодого покоління до життя відповідно до нових економічних, політичних, соціокультурних умов. Зазначимо, що й нині інститут педагогів-вихователів знаходиться у кризовому стані і не відповідає сучасним потребам суспільства. У закладах вищої освіти існують різні позиції щодо морального виховання студентської молоді: від повної відмови від виховної роботи, оскільки студенти, на думку частини викладачів, – це дорослі люди до авторитарної позиції, яка потребує повного контролю за діями студентів. Такі позиції призводять до ігнорування інтересів та потреб студентської молоді. До основних недоліків виховної діяльності педагога вишу слід віднести: невизначеність виховних цілей і завдань, безсистемність, стихійність, знеособленість навчально-виховного процесу, масовість і заорганізованість, недостатнє володіння сучасними методами, технологіями, низький рівень психолого-педагогічних, соціальних, історико-педагогічних знань [4, с. 11].

Мета статті: проаналізувати концептуальні та прикладні аспекти ціннісно-морального виховання особистості майбутнього педагога у системі вищої освіти в сучасних умовах. Для реалізації поставленої мети використано загальнонаукові методи – теоретичний аналіз, синтез, порівняння, систематизацію, моделювання, узагальнення отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні положення дослідження передбачають застосування термінологічного аналізу щодо різних підходів до базових понять, зокрема, категорії «мораль», яка має непересічне значення. Існує множина висловлювань філософів, просвітителів, педагогів, науковців щодо поняття «мораль». До характерних рис моралі можна віднести суперечність особистісного й суспільного, суцього і належного, чуттєвого і раціонального, спрямованість на досягнення щастя і духовна суверенність, історична мінливість і діалектичний взаємозв'язок моральних

цінностей. Багатоманітність і деяка розкиданість висловлювань щодо поняття «мораль» вписується певною мірою у багатогранність цього поняття. Різні погляди науковців і просвітителів доповнюють один одного і спрямовують до розуміння глибини і багатогранності проблеми моральності і тим самим сприяють досягненню і розумінню її сутності. В їх основі – протиріччя, які мають об'єктивний характер, оскільки породжуються об'єктивними умовами, що призводить до формування проблем, які виникають в результаті усвідомлення суб'єктом певних протиріч. У психології під проблемою розуміється усвідомлення неможливості вирішити протиріччя, подолати існуючі труднощі засобами наявного знання і досвіду. І. Кондак розглядає проблему як завдання, вирішення якого орієнтоване на досягнення практичного результату тана вироблення нової або рефлексію існуючої методологічної позиції [6]. Виявлені протиріччя відображають не тільки проблеми сучасної студентської молоді, але й по суті всього суспільства в цілому, від їх вирішення залежить майбутнє нашого суспільства.

Питання про моральність поглиблюється через уявлення про роль моралі у духовному житті суспільства. Призначення і цінність моральності виявляється у співвідношенні з політикою, культурою, мистецтвом, наукою, релігією. Мислителі минулого вміло виявили перспективи піднесеного й облагородженого впливу моралі на різні сфері суспільного життя. На основі аналізу понять можна виявити співвідношення основних понять моралі та інших цінностей культури (совість і влада, мета і засоби, добро і краса, добро й істина, розум і віра). Вони являють як пари протилежних і рівною мірою власних (владних) сил (добро-зло, справедливість-несправедливість, честь-безчестя та ін.), що свідчить про їх амбівалентність.

Всезагальність моральних принципів приводить до того, що вони пронизують усі сфери життя, наповнюючи їх ціннісним змістом. Моральність ніби одухотворює оточуючий світ, і завдяки цьому життя набуває виміру безсмертя. Усе, що має значення для життя людини (труд, матеріальні блага, світ, природа, сім'я) в особливій ціннісній проекції відображається в її свідомості і почуттях. Людина постійно привносить ціннісне бачення і відчуття життя у своєму ставленні до світу та іншим людям. Звертання до досвіду моральної мудрості найкраще свідчить про ціннісний кут переломлення нашого світосприйняття [9, с. 23-24].

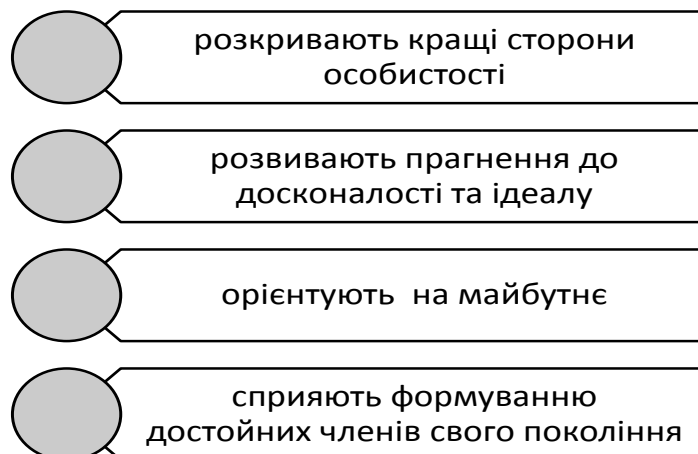
Суб'єктивне ставлення до виконуваної діяльності, до свого життя реалізується у зверненні людини до своїх внутрішніх резервів, потенціалу розвитку, можливостям вибору засобів дій і побудови певної стратегії

діяльності, поведінки і життя в цілому. Таким чином, перед психолого-педагогічною наукою гостро стоїть проблема розвитку потенціалу особистості, знаходження внутрішнього ресурсу, що дозволяє їй бути справжнім суб'єктом життєдіяльності, здатною справлятися з несприятливими подіями, життєво важливими проблемами, оскільки невирішені проблеми не дозволяють молодій людині ефективно розвиватися, адекватно оцінювати себе, своє життя.

На основі аналізу педагогічної літератури (І.Д. Бех, І.А. Зязюн, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський), можна увиразнити сутність морального виховання: мораль визначає загальні принципи поведінки, вона – основа усіх людських цінностей, суспільство твориться моральними початками. Цінності морального виховання сприяють соціалізації особистості, можливості стати хорошими громадянами, переконаними патріотами, надійними батьками, добросовісними працівниками. Крім того цінності морального виховання розкривають кращі сторони особистості, розвивають прагнення до досконалості та ідеалу, орієнтують на майбутнє, сприяють формуванню достойних членів свого покоління (схема. 1). Моральність – основа усіх людських цінностей. Критерій моральності – це практична діяльність, яка ґрунтується на благородних думках, тому важливо навчити молодь достойно мислити.

У цьому контексті пізнавальною є монографія А.В. Донцова, в якій розглядаються проблеми формування моральної культури майбутніх учителів на основі аналізу опосередкованих механізмів морального розвитку особистості [3].

Молоді люди прагнуть до самостійності, бути відповідальними за свої дії, тобто стати суб'єктом своєї життєдіяльності. К. Лоренц зазначає, що саме людина є творцем, відповідальною за все те, що вона спричинила і створила, суб'єктом своєї життєдіяльності [6]. Представимо схематично цінності морального виховання (схема 1)

Цінності морального виховання :

С.Л. Рубінштейн розробив філософсько-психологічну концепцію особистості як суб'єкта життєвого шляху[1] в контексті нового підходу в психології, що ґрунтується на понятті філософської антропології про суб'єкта як іманентного джерелу активності. Учений доповнив його дефініціями самодетермінації, саморозвитку та самовдосконалення. Сформульовано положення про необхідність вирішення трьох основних особистісних завдань самовизначення: організації і реалізації індивідуальної поведінки; самореалізації в умовах суспільного примусу; контролю свідомості над стихією власних потягів. Функціональна доступність визначених завдань індивіда (відповідно досягнутого функціонального й особистісного розвитку) характеризує рівень індивідуального життя і масштаби людської особистості, кожен з яких є відображеним показником суб'єктності, що відбулася. Тим самим філософсько-психологічна концепція С.Л. Рубінштейна задає функціональні рамки визначення суб'єкта через його здатність певним (ціннісним) чином реагувати на своє життя, здійснювати його й об'єктивувати себе в ньому. Змістовим наповненням цієї категорії стало уявлення про безперервне вдосконалення і розвиток «по висхідній» як відмітну рису суб'єктного способу життя [1]. Категорія суб'єкта виявилася парадигмальною саме для вітчизняної психології, а визначення суб'єкта в якості базової психологічної категорії за останні роки отримало статус загальноновизнаного положення.

Проаналізуємо роль виховання у моральній проекції. Прилучення

молоді до моральної культури здійснюється шляхом виховання і самовиховання. З погляду В.М. Бехтерева, «Тільки правильно зрозуміле і правильно виконане виховання дає можливість не тільки прививати найкращі суспільні ідеали, але й втілювати їх у життя» [2]. Роль виховання традиційно ґрунтувалася на його незмірній морально-перетворювальній силі. Ще Демокрит зазначав, що справжнє виховання за глибиною свого впливу на людину «подібне природі»; воно «перебудовує людину і перетворюючи, створює їй другу природу». Природа і виховання подібні. Ці думки стають ніби гуманістичним символом необмежених можливостей удосконалення людини на шляху від природного стану до ідеалу всебічного розвитку особистості. Виховання, на думку Ж.Ж. Руссо, К.Д. Ушинського, може створити для людини другу природу за умови переходу ідей такого виховання у переконання вихованців, а переконання у звички, яка бере початок у юні роки [11]. Зазначаючи соціально-історичну роль виховання, наголосимо, що його морально-перетворювальні можливості витікають із ідеї мінливості, що вимагає перетворення світу і відповідно морального вдосконалення людини.

Загальна мета виховання – всебічний і гармонійний розвиток особистості – відображає різні аспекти цього процесу. На думку філософів, педагогів, учених (Г. Гегель, Г. Спенсер, А. Дістервег, В.М. Бехтерев, А.С. Макаренко) виховання має на меті зробити людину самостійною істотою, тобто істотою зі свobodною волею, за допомогою самодіяльності. Мета виховання передбачає формування істоти, здатної управляти собою, створення діяльної особистості у кращих ідеалах суспільного життя, в ідеалах істини, добра і краси; виховання має створювати особистість із самостійної ініціативою, з критичним відношенням до всього оточуючого виховати людину-творця, людину-громадянина [2]. Ми маємо виховувати щасливу людину, корисних громадян (А.С. Макаренко). Мета виховання полягає не тільки у тому, щоб стимулювати людей робити добрі справи, але й знаходити в них радість, не тільки бути справедливими, але й жадати справедливості.

Нами було досліджено категорію «виховання» в системі психолого-педагогічних понять за допомогою методу контент-аналізу [4. с. 95-96]. В результаті аналізу виявлено, що виховання розглядається як: соціально-історичне явище, що концентрує соціальні надбання людства, процес передачі і засвоєння соціального досвіду, духовної культури, спрямований на розвиток особистості; виховання є процес, водночас вплив на розвиток особистості, або система впливів суспільства, зовнішніх умов, суб'єктів педагогічного

впливу; взаємодія суб'єктів і об'єктів виховання; спільна діяльність усіх учасників виховного процесу; управління процесом формування особистості.

Подальше дослідження, що пов'язане з особливістю морального виховання поглибило наше уявлення про його сутність та природу. З погляду філософів, просвітителів, у вихованні криється велика таїна вдосконалення людської природи, людина може стати людиною тільки шляхом виховання. (І. Кант), [9, с. 444] і чим більш досконале виховання, тим щасливіші народи (К. Гельвецій) [9, с. 445). Головне питання морального виховання молоді – як треба виховувати, які існують можливості морального впливу на особистість. Моральний вплив стає можливим завдяки тому, що людина не може залишатися байдужою до оцінки і думкам інших людей. Завдяки вихованню розкриваються кращі сторони людини, її прагнення до морально вищого, до досконалості й ідеалу. Моральне виховання має бути орієнтоване на майбутнє. В.О. Сухомлинський у своїй роботі «Батьківська педагогіка» зазначав, що кожна миттєвість тієї роботи, яка називається вихованням, – це творення майбутнього. Від виховання залежить і майбутнє країни. Виховання має спиратися на дві основи: моральність і розсудливість. Перша підтримує добродішність, друга – захищає від чужих вад (Н. Шамфор) [9, с. 450]. Все виховання зводиться до того, щоб самому жити добре, самому виховуватися: тільки такі люди впливають на інших, виховуючи їх. (Л.М. Толстой) [9, с. 449]. Виховання означає живлення здібностей дитини, істинне виховання складається не стільки з правил, скільки виражене у вправах (Ж.Ж. Руссо) [9, с. 449]. З погляду В.О. Сухомлинського виховання особистості – це виховання такої стійкої основи, завдяки якій людина сама стає джерело благодійного впливу на інших, сама виховується і в процесі самовиховання ще більше утверджує себе, власне моральне підґрунтя [10]. Виховання спирається на дві основи – моральність (підтримує добродішність) та розсудливість (захищає від чужих вад). Виховання – справа совісті, освіта – справа науки. Ці види пізнання доповнюють один одного.

Слід окремо зупинитися на питанні про мистецтво виховання. Чимало філософів, просвітителів, педагогів підкреслювали, що виховання потребує мистецтва та таланту вихователів. Проте виховання багатьом уявляється масовим і повсякденним заняттям, щоб бути мистецтвом. У зв'язку з цим видатний педагог К.Д. Ушинський наголошував «мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім здається справою знайомою і зрозумілою, і деяким навіть легкою – і тим більш зрозумілою і легкою воно здається, чим

менше людина з ним знайома, теоретично і практично» [11, с. 11]. Одна з гострих проблем виховання полягає у тому, що нерідко самі обставини, вимоги життя прирікають його на положення ремесла, тоді як за своєю суттю воно зобов'язане бути мистецтвом, що не терпить ніяких шаблонів. У практиці морального виховання необхідно враховувати психологічні та вікові особливості особистості, оскільки його основи закладаються у дитинстві, коли формується підґрунтя майбутньої моральності людини. Водночас зазначимо, що людина виховується всім життям і впродовж всього життя. Кожен вік – дитинство, отрочтво, юність, зрілість, старість – має своє моральне обличчя й моральний світ, і нерозуміння цього положення ускладнює спілкування людей різного віку.

Саме тому великі вимоги ставляться до особистості вихователя. І. Кант зазначав, що вихователь має бути істотою вищого порядку. Проте педагогі-вихователі мають усвідомити особливу роль виховання як наймогутнішого знаряддя, що дане людині для впливу на інших людей (Л.М. Толстой) [9, с. 446]. Платон наголошував, що істинне виховання те, що з дитинства веде до добродійності, змушуючи людину пристрасно бажати і прагнути стати досконалим громадянином, що вміє справедливо підкорятися чи ж справедливо владарювати [9, с. 448].

Відтак, виділимо загальні вимоги, які ставляться до майбутнього педагога-вихователя: справжній вихователь повинен мати дар, талант, покликання до виховання; високі моральні якості, добродійність; володіти мистецтвом виховання, педагогічною майстерністю; впливати на молоду людину з метою розвитку її здібностей, розуму, моральних якостей, зокрема доброчесності, самостійності, формувати діяльну людину, яка, здатна управляти собою. А.С. Макаренко вважав, що треба навчити майбутніх учителів виховувати особистість. Таке навчання має передбачати організацію характеру педагога, виховання його поведінки, а вже потім оволодіння спеціальними знаннями і навичками, без яких жоден вихователь не може бути хорошим вихователем. У свій час видатний педагог підкреслював, що процес виховання може бути логічно виділений і може бути виділена майстерність вихователя. Він виокремлював процес виховання від процесу освіти [7, с. 144-145].

Відтак, моральне виховання – це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття і поведінку вихованців з метою формування у них моральних якостей, які відповідають вимогам суспільної моралі [8, с. 392]. У підготовці майбутніх педагогів до морального виховання

особистості в умовах магістратури можна виділити два основних завдання: 1) самі майбутні педагоги мають набути високий рівень моральної культури, вихованості; 2) оволодіти мистецтвом ціннісно-морального виховання особистості у процесі навчання у виші, проте сучасній системі освіти не достає моральних засад. На нашу думку, було б корисним підготувати майбутніх педагогів для цього важливого напряму діяльності, тому пропонуємо проект програми спеціального курсу «Ціннісно-моральне виховання особистості майбутнього педагога».

Мета курсу – сформувати у майбутніх педагогів уявлення про загальні закономірності ціннісно-морального виховання і розвитку особистості, про основні методи діагностики, напрями та методичку, способи ціннісно-морального виховання.

Завдання навчального спецкурсу:

- формує уявлення про специфіку ціннісного-морального виховання та розвитку особистості на різних етапах онтогенезу;
- знайомить з основними підходами, теоріями і концепціями морально-ціннісного виховання та основними категоріями морального виховання та розвитку особистості;
- розкриває умови і фактори ціннісного-морального виховання та розвитку особистості й особливості здійснення морального вибору;
- сприяє формуванню у майбутніх педагогів моральної свідомості, моральних почуттів;
- надає можливість практичного засвоєння методів і методик діагностики морально-ціннісного виховання особистості;
- сприяє оволодінню майбутніми педагогами формами, методами, технологіями ціннісно-морального виховання особистості.

Курс може включати наступні модулі.

Модуль 1. Предмет, об'єкт та завдання спецкурсу «Ціннісно-моральне виховання особистості майбутнього педагога». Порівняльний аналіз понять: мораль, моральність; моральний ідеал, моральні норми і цінності, моральна мотивація; виховання, моральне виховання, мистецтво виховання, ціннісні орієнтації, особистісні смисли, взаємозв'язок морального і ціннісного виховання особистості.

Модуль 2. Філософські основи моралі. Основні підходи, теорії і концепції ціннісно-морального виховання особистості. Етика в філософії. Основні функції моралі в етиці. Способи обґрунтування моралі в філософсько-етичних концепціях. Дослідження Ж. Піаже про особливості моральних суджень дітей. Теорія моральної свідомості К. Гілліган. Умови і

чинники ціннісно-морального виховання та розвитку особистості й особливості здійснення морального вибору, що сприяють можливості практичного засвоєння методів і методик.

Модуль 3. Діагностики морально-ціннісного виховання особистості. Провідні принципи і методи діагностики морально-ціннісного розвитку особистості. Основні методики діагностики морального виховання особистості. Основні методики діагностики ціннісного розвитку особистості. Програми цілеспрямованого впливу на морально-ціннісний розвиток молоді людини. Сучасні програми позитивного розвитку особистості.

Модуль 4. Методика формування моральної вихованості майбутнього педагога. Основні принципи, напрями, форми, методи морального виховання особистості, що відображають духовні цінності, народну мудрість поколінь. Етапи формування моральних якостей особистості: 1) формування моральної свідомості, 2) формування моральних почуттів, 3) організації моральної діяльності особистості.

Майбутні педагоги мають глибоко усвідомити мету морального виховання: формування в особистості стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі; залучення учнів до участі у практичній діяльності.

Важливо відзначити, що, творчий характер діяльності вчителя значно посилюється, коли в дію, на думку погляду А.В. Донцова, вступають соціально зумовлені моральні мотиви: почуття обов'язку, любов до професії, бажання творити добро, прагнення до самоствердження і набуття певного соціального статусу, до визнання успіхів з боку оточуючих і громадськості, прагнення творити за законами краси, бажання відчувати моральне задоволення від результатів педагогічної праці тощо [4, с. 26-27].

Майбутні педагоги у процесі навчання осмислюють етапи формування моральних якостей особистості.

1. Етап формування моральної свідомості, передбачає засвоєння системи знань про норми і правила моральної поведінки шляхом моральної освіти, що у розкриває зміст загальнолюдських і духовних національних цінностей та обґрунтовує їх значення для суспільства у цілому й особистості зокрема.

2. Етап формування моральних почуттів, який полягає у перетворенні

знань на переконання, переході їх у дієво-вольову сферу особистості, що дає можливість молоді керуватися моральними принципами, ідеями у повсякденному житті та діяльності.

3. Етап організації морально спрямованої діяльності, який передбачає залучення молоді до загальнолюдських та національних цінностей, прийнятих норм і правил поведінки на основі формування моральної свідомості і моральних почуттів [8, с. 394-395].

Важливо збагачувати визначені етапи культурно-історичними традиціями вітчизняної педагогіки, духовною спадщиною минулих поколінь, ціннісним сучасним досвідом, накопиченим закладами освіти. Відтак, формування моральної свідомості та поведінки учнівської/студентської молоді – єдиний, безперервний процес. Майбутні педагоги мають усвідомити, що бесіди, дискусії про моральність лише тоді набудуть ефективності, коли вони поєднуюватимуться з різноманітною суспільно-корисною діяльністю – навчальною, науково-дослідною, трудовою, естетичною, спортивно-оздоровчою у процесі якої учні/студенти оволодіють досвідом моральної поведінки [8, с. 396].

Висновки. За таких умов можна передбачати високий рівень сформованості моральної культури, моральної вихованості майбутніх педагогів, які проявляються у моральній зрілості особистості, відповідальності за свої дії і вчинки. Отже, моральна культура визначається науковцями як інтегративна якість, що включає систему моральних знань, умінь і відносин, її стрижнем є моральний ідеал особистості. Без високої моральної освіченості педагог не зможе виконати свої професійні обов'язки. Дієвість моральної освіти проявляється не тільки в знанні основних положень моралі, умінні теоретично вирішувати професійно-моральні проблеми, а перш за все у формуванні високих моральних переконань, мотивів поведінці, самих учинків, а також моральних відносин. У процесі формування моральної культури особистості виокремлюються моральні цінності, що становлять частину загальнолюдських цінностей. Моральне свідомість і самосвідомість особистості формуються в процесі її взаємодії з оточуючими. Таким, чином, тільки в процесі безперервної духовної і практичної діяльності майбутні педагоги у процесі самореалізації та вирішенні реальних проблем, можуть досягти моральної зрілості і здатності формувати морально виховану особистість.

Література

1. Абульханова К.А. Рубинштейн С.Л. – ретроспектива и перспектива //

- Проблема субъекта в психологической науке. М., 2000. С. 13 – 22.
2. Бехтерев В. М. Вопросы общественного воспитания / Психо-неврол. ин-т. – М.: Тип. Т-ва Кушнерев и К°, 1910. –41 с.
 3. Донцов А. В. Моральна культура вчителя: монографія. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразіна, 2008. –240 с.
 4. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
 5. Кондаков И. Психологический словарь, 2000 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://vocabulary.ru/dictionary/478>.
 6. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»): Пер. с нем. –М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. –272 с.
 7. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности. – М.: Педагогика, 1972. – 336 с.
 8. Практикум з педагогіки: навч. метод посібник / за заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во Житомир. держ. ун-т, 2017. – 3-тє вид., доп. і перероб. – 546 с.
 9. Разум сердца. Мир нравственности в высказываниях и афоризмах / Сост.: В.Н. Назаров, Г.П. Сидоров. – М.: Политиздат, 1990. – 605 с.
 10. Сухомлинський В.А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. –2-е изд. – К.: Рад. шк., 1987. – 544 с.
 11. Ушинський К.Д. Собр. соч. В 11 т. М., 1951. –Т. 8. – С. 11.

Bibliography

1. Abul'hanova K.A. Rubinshtejn S.L. –retrospective and perspective // The problem of the subject in psychological science. М., 2000. S. 13 – 22. (in Russian)
2. Bekhterev V.M. Questions of public education / Psycho-neurod. in-t. –М .: Type. Kushneryov and Co., 1910. –41. s. (in Russian)
3. Dontsov, AV Moral Culture of the Teacher: Monograph. –Kh .: KhNU named after VN Karazin, 2008. – 240 s. (in Russian)
4. Dubasenyuk O.A. Theory and practice of professors and educators: monograph. – Zhytomyr: Vyd-voZHDUim. Ivana Franka, 2005. – 367 s. (in Ukrainian)
5. Kondakov I. Psychological dictionary, 2000 [Electronic resource]. –Access mode: <http://vocabulary.ru/dictionary/478>. (in Russian)
6. Lorenc K. Aggression (the so-called «evil»): Per. with him. –М.: Izdatel'skaya gruppa «Progress», «Univers», 1994. –272 s. (in Russian)
7. Makarenko A.S. Team and education of personality. –М.: Pedagogika, 1972. – 336 s. (in Russian)
8. Workshop on Pedagogy: teach. method manual /za zah. red. prof. O.A. Dubasenyuk. – Zhytomyr: Vyd-vo Zhytomyr. derzh. un-t, 2017. – 3-tye vyd., dop. i pererob. – 546 s. (in Ukrainian)
9. The mind of the heart. The world of morality in utterances and aphorisms / Sost .: V.N. Nazarov, G.P. Sidorov. –М.: Politizdat, 1990. – 605 s. (in Russian)
10. Suhomlins'kij V.A. I give my heart to children. The birth of a citizen. Letters to his son. –2-e uzd. – К.: Rad. shk., 1987. – 544 s. (in Russian)
11. Ushins'kij K.D. Coll. op. In 11 vols. М., 1951. – Т. 8. – S. 11. (in Russian)